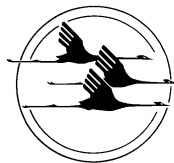

Antero Leitzinger

Ensimmäiset suomalaiset Jerusalemin-kävijät

19.7.2013

Online-versio:

Siirtolaisuusinstituutti
Migrationsinstitutet
Institute of Migration

<http://www.migrationinstitute.fi>

ENSIMMÄISET SUOMALAISET JERUSALEMIN-KÄVIJÄT

Jerusalemisa kävi vuonna 1420 (tai 1419) Turun piispa Maunu Olavinpoika Tavast (14.10.1357-9.3.1452), mutta häneltä ei ole jäänyt minkäänlaista matkakuvausta. Hänen veljenpoikansa kaniikki Joonas Niilonpoika Tavast kuoli pyhiinvaelluksella vuosien 1464 ja 1466 välillä, mutta ei tiedetä ehtikö hän Jerusalemiin asti. Muista keskiaikaisista suomalaisista Pyhän maan vaeltajista ei ole varmuutta, mutta sinne olivat matkalla vuonna 1496 turkulainen maisteri kaniikki Lauri Juhonpoika (sittemmin Porvoon kirkkoherra Laurentius Johannes Pölse) ja vuonna 1513 naantalilainen porvari Olavi Pietarinpoika. Maunu Valdemarinpoika Djäknin pyhiinvaellus 1450-luvulla saattoi suuntautua Jerusalemiin tai toiseen suosittuun pyhiinvaelluskohteeseen, espanjalaiseen Santiago de Compostelaan. (Karttunen, s. 7 ja 10).

Aapeli Saarisalon (s. 269) mukaan Jerusalemissa kävi myös suomalaisia ortodokseja, mutta yhtään nimeä saati matkakuvausta ei liene tiedossa. Jos suomenortodoksien pyhiinvaellukset olisivat yhtä yleisiä kuin venäjänortodoksien, luulisi Suomen ortodoksisen kirkon pappien matrikkelitiedoista tai Aamun Koitto - aikakausilehdestä löytyneen edes joitakin viittauksia.

Useampi suomalainen menehtyi 1700- ja 1800-luvulla itämailla ennen kuin ehti Jerusalemiin asti (Karttunen s. 139, 142 ja 210). Vasta 1800-luvun puolivälissä Jerusalemin-matkailu alkoi tuottaa tulosta. Herättäjässä 5.7.1929 mainostettiin jo laivaristeilyjä Palestiinaan ja tammikuussa 1935 Suomen merivoimien koululaiva Suomen Joutsen lähes kaksinkertaisti Palestiinassa käyneiden suomalaisten kokonaismäärän. Suomestakin lähti 1930-luvun puolivälissä kymmeniä nuoria juutalaisia Palestiinaan ja osa jäi sinne, vaikka suunnitelmat Kfar Finlandia -nimisen siirtokunnan perustamiseksi kariutuivatkin.

Tässä luettelossa mainitut suomenjuutalaiset asettuivat yleensä Välimeren rannikolle ja myös kristityistä lähetystyöntekijöistä Saarisalot ja Juvelius asuivat vuosia Jerusalemin ulkopuolella, joten heidän osaltaan ei ole tiedossa, kävivätkö he aivan joka kalenterivuonna nimenomaan Jerusalemissa. Yksinkertaisuuden vuoksi matkaajat on kuitenkin tarkemman tiedon puuttuessa listattu sen mukaan, milloin he saapuivat Palestiinaan. Vasta vuodelta 1948 tiedetään matkakertomus, jonka tekijä kävi Palestiinassa mutta ei Jerusalemissa, jonne muut lienevät rientäneet oikopäätä tutustumisvierailulle tai käytännön asioita hoitamaan.

Jerusalemissa oleskelun **vuosiluku** on lihavoitu ja jatkettu, mikäli henkilö on oletettavasti käynyt siellä myös seuraavina vuosina (ainakin kerran vuodessa), mutta tästä ei ole varmuutta varsinkaan niiden osalta, jotka asuivat muualla Palestiinassa. Toisen maailmansodan jälkeisiä vuosia ei ole otettu huomioon. Joissakin tapauksissa tiedetään vain Jerusalemiin tai ylipäätään Palestiinaan tulon vuosiluku tai vuodenaika, mutta ei tarkempaa päiväystä, joten järjestykseen saattaa hyvinkin tulla korjauksia. Myös henkilön **sukunimi** (sellaisena kuin se oli matkan aikana) on lihavoitu ja muut tiedot *kursivoitu*. (Sulkuihin on merkitty ensimmäinen etunimi, jos sitä ei ole käytetty kutsumanimenä, sekä myöhemmät etunimenmuutokset ja viimeisin sukunimi, samoin kirjailijanimet; myös syntymä- ja kuolinpäivä ovat suluissa.) Tähti (*) tarkoittaa että kyseisestä henkilöstä tai ryhmästä on tarkemmin luettelon lopussa.

Uuden ajan ensimmäisiä suomalaisia Jerusalemin-kävijöitä olivat ainakin seuraavat 44 henkilöä ennen ensimmäistä maailmansotaa ja 51 henkilöä vuosilta 1920–1933:

1. **1847** Georg (Yrjö) August **Wallin** (24.10.1811-23.10.1852), jonka matkakirjeitä on julkaistu hänen elämäkertoissaan ja kirjekokoelmissaan kuten S. G. Elmgrenin toimittaman teoksen ”Georg August Wallin’s reseanteckningar från Orienten åren 1843–1849” osassa 3 (1865) ja Morgonbladetissa.

2.-5. kaksi ystävätärtä (Ehrnrooth-Boije) ja Standertskjöldin veljekset*:

2. **1889** Lovisa Adelaide **Ehrnrooth** (17.1.1826-13.1.1905), joka julkaisi nimimerkillä A-ä-a matkakirjeitä Hufvudstadsbladetissa kevätkesällä 1889 ja niistä laajennetun kirjan ”Resor i Orienten” (Två finskors lutsvandringar 2, 1890) sekä luvun ”Zion och Betlehem” (s. 15-41) kirjaansa ”Höstsskörd” (1895);
 3. **1889** Rosa Maria Adelaide **Boije** (8.2.1850-22.8.1923), Ehrnroothin siskontytär;
 4. **1889** Emil Albert Mauritz **Standertskjöld** (1.7.1864-28.8.1900), joka sisusti espoolaisen Villa Elfvikin ”turkkilaisen huoneen” Egyptin-tuliaisillaan (Lönqvist s. 284);
 5. **1889** Ludvig Alexander **Standertskjöld** (2.3.1866-2.9.1912).
6. **1890** Karl August **Hildén** (6.1.1853-12.12.1924) seurassaan saksalainen Gustav von Rohden (1855-1942), joka toimi Helsingin saksalaisen ev.lut. srk:n pastorina 1882-1894 ja piti Ateneumissa 1891 viisi valokuvaesitelmää kolmikuukautisesta matkastaan, kullakin 300-400 kuulijaa. Rohdénin ”Resentryck från Orienten” julkaistiin Finland-lehdessä 1.7.1890 alkaen. Hildén puolestaan julkaisi matkakuvauksiaan ainakin Vartijassa ja kokosi ne matkakirjaansa ”I Palestina” (1891) / ”Palestiinassa” (1891) sekä julkaisi hartauskirjan ”Betlehem ja ’Kyyneleten muuri’ Jerusalemissa” (1903).
 7. **1890** Karl **Lindroos** (myöh. Kaarle Heino, 14.10.1848-18.8.1921), sittemmin Jyväskylän lyseon latinan opettaja. Hänen matkastaan syksyllä 1890 ei tiettävästi ole säilynyt kuvausta, vaikka siitä oltiin tietoisia aikalaislehdissä ja koulun matrikelissa.
 8. **1894** Knut Leonard **Tallqvist** (16.3.1865-16.8.1949), joka julkaisi matkakirjat ”Skildringar från Palestina”(1898) ja ”På helig och ohelig mark” (1918). Myös hänen matkakirjeitään vaimolleen on julkaistu Hellen Tallqvistin ym. toimittamassa kirjassa. Nya Pressen 23.1.1895 julkaisi hänen kirjeensä Jerusalemissa nimimerkillä Kt.

9.-10. kaksi ystävästä (Almberg-Serlachius)*:

9. **1895** Anton Fredrik **Almberg** (myöh. Antti Jalava, 18.7. 1846-3.7.1909), joka lähetti Getsemanen puutarhasta oliivipuun oksan kotiinsa (s. 343). Hänen matkakirjeitään on julkaistu Ilona Jalavan toimittamassa elämäkerrassa ”Tavallisen miehen tarina” (1948);
10. **1895** Gustaf Adolf **Serlachius** (5.11.1830-13.6.1901), jonka kirjeenvaihdosta ja muistiinpanovihoista perheyrietyksensä arkistossa saattaisi löytyä kuvausta matkasta.

11.-13. Sahlbergin perhe, jonka matkakuvauksia on kirjoittanut Uunio Saalas muistelmissaan ”Retkeilyjä kolmessa maanosassa” (1932), Suomen hyönteistieteellisessä aikakauskirjassa 9,1/1943, isänsä elämäkerrassa ja Uudessa Suomettaressa:

11. **1896** ja **1904** Johan Reinhold **Sahlberg** (6.6.1845-8.5.1920);
12. **1896** ja **1904** Augusta Theresia Wilhelmina **Sahlberg** (31.5.1845-26.7.1925), Johan Reinholdin vaimo;
13. **1896** Laelia **Sahlberg** (myöh. Anthoni, 11.1.1876-26.6.1940), Johan Reinholdin tytär.

14. **1896** Abraham **Ojanperä** (16.9.1856-26.2.1916) mahdollisesti seurassaan norjatar Aurora Hanneborg (Näsänen s. 299 ja 307), Maija-Liisa Näsänen kirjoittamaan elämäkertaan ”Abraham Ojanperä” (2008) sisältyy julkaisematon matkakuvaus Jerusalemistä (s. 304-306).

15.-18. nelihenkinen seurue (Winter-Bonsdorff-Kala-Lindell)*:

15. **1896** Hugo **Winter** (3.7.1866-23.4.1949), joka on kuvaillut matkaansa muistelmissaan ”Maailmanmatkoiltani” (2005);
16. **1896** Ernst Jakob Waldemar **Bonsdorff** (23.1.1842-9.2.1936), Winterin eno, joka kertoo lyhyesti matkastaan muistelmissaan ”Elämäni varrelta” (1923) s. 264-266;
17. **1896** Juho Heikki **Kala** (19.6.1864-11.1.1929), joka oli Uuden Suomettaren toimittajana;
18. **1896** Gustaf **Lindell** (myöh. Hiekka, 12.10.1855-1.5.1937), tamperelainen kultaseppä, jonka 22.4.1896 vaimolleen lähettämä valokuva Jerusalemistä ja matkamuistona Egyptistä tuotu muumion käsi ovat Hiekan taidemuseossa Tampereella. Kirje on julkaistu mm. K. V. Niemen kirjoittamassa elämäkerrassa ”Kustaa Hiekka” (1951) s. 202-203. Kävi uudelleen Egyptissä 1907 ja 1911, mutta ei enää pistäytynyt Palestiinassa.

19.-20. kaksi ystäväystä (Erkko-Häkli)*:

19. **1900** Juhana Heikki **Erkko** (16.1.1849-16.11.1906), jonka Martti Jukolan kirjoittama elämäkerta ”Juhana Heikki Erkko” osa 2 (1939) s. 286-288 mainitsee runoilijalta säilyneen matkasta vain ”kuivaa, valokuvamaista selostamista” SKS:n säilyttämässä päiväkirjassa. Kyseessä lienee kuitenkin vain kotelon 4 kaksi mustakantista vihkosta, joissa on suunniteltu matkareittejä mutta kerrottu Palestiinasta vain kertomuksissa ratsastusretkestä Jerusalemin itäpuolelle;
20. **1900** Jaakko **Häkli** (6.10.1848-28.5.1902).
21. **1900** Alexander **Sandström** (11.3.1859-1918), Kiuruvedellä poissa olevana kirjoilla pysynyt amerikansuomalainen pappi, jonka matkasta kertoi Siirtolainen-lehti 30.1. ja 16.10.1900. Hän julkaisi matkakertomuksensa ”Resa genom Egypten, Sinai och Palestina” (1902).*

22.-23. Sahlbergin perhe toisella matkallaan

22. **1904** Unio **Sahlberg** (myöh. Uunio Saalas, 18.2.1882-3.4.1969), Johan Reinholdin poika;
23. **1904** Avena **Sahlberg** (16.6.1880-12.3.1959), Johan Reinholdin tytär.

24.-27. nelihenkinen seurue (Blomberg-Auvinen-Ikonen-Foudila), jonka matkaa on kuvailtu Blombergin kirjoitussarjassa ”Neljän Suomalaisen matka Kristuksen haudalle ja Egyptiin” Vartijassa 4 ja 6-11/1904, 1, 3-4, 6 ja 9/1905 sekä 1, 4 ja 7-8/1906 (artikkelisarja loppuu ennen kuin matkalaiset ehtivät Egyptiin asti):

24. **1904** Artur Oliver **Blomberg** (myöh. Wuorimaa, 1.8.1854-9.11.1921);
25. **1904** Johan **Auvinen** (4.4.1853-17.2.1916), Säämingin kappalainen, joka ainoana matkatoverina mainitaan toistuvasti nimeltä Blombergin matkakertomuksessa ja otti valokuvia;
26. **1904** Matti **Ikonen** (1.1.1852-1.7.1928), kangasniemeläinen kauppias, joka mainitaan Karjalassa 6.3., Otavassa 19.3. ja Mikkelissä 11.5.1904; Blombergin matkakertomuksessa Vartijassa 7-8/1906 s. 230 hän esiintyy nimellä ”kauppias Ruth”;
27. **1904** Johan Henrik **Foudila** (myöh. Tuori, 12.2.1852-4.2.1918), Lopen kirkkoherra, joka mainitaan Otavassa 19.3. ja Mikkelissä 11.5.1904.

28.-32. Johanssonin perhe*:

28. **1907, 1909, 1910 ja 1914** Gustaf **Johansson** (10.1.1844-24.7.1930), jonka matkoista Yrjö J. E. Alasen kirjoittama elämäkerta ”Gustaf Johansson” (1947) kertoo puutteellisesti. Kansalliskirjaston yksityiskokoelmista (Coll. 91) löytyvät vaimolle Haifasta 12.3.1910 ennen Jerusalemiin menoa ja Egyptistä 20.3.1910 sen jälkeen sekä Egyptistä 25.1.1914 matkustuslupaa Palestiinaan odotellessa kirjoitetut kirjeet (vain ensimmäiselle neljästä matkasta osallistuivat lapsetkin);
29. **1907** Gustaf **Johansson** (myöh. Kaila, 16.2.1885-9.3.1944), *Gustafin poika*;
30. **1907** Aina **Johansson** (24.12.1877-22.6.1924), *Gustafin tytär*;
31. **1907** Anna **Johansson** (5.4.1879-17.10.1956), *Gustafin tytär*;
32. **1907** Maria **Johansson** (26.8.1883-21.5.1954), *Gustafin tytär*.

33.-37. kaksi perhettä (Heideman-Segerstråle) eräiden ruotsalaisten seurueessa, joka jatkoi Egyptistä 10.3.1907 kohti Palestiinaa ja oletettavasti pääsi perille:

33. **1907** Hugo Oskar Alexander Magnus von **Heideman** (31.8.1851-31.12.1915), *Urajärven kartanon omistaja*;
34. **1907** Axelina Fredrika Amalia von **Heideman** (29.10.1849-30.9.1917), *Hugon sisko, englannin opettajatar, jonka päiväkirjasta säilyneen alkuosan Egyptistä on Harry Halén toimittanut Suomen Museossa 1992 s. 175-192*;
35. **1907** Georg Otto **Segerstråle**, (2.1.1860-18.9.1914), *joka oli jo 1906 muuttanut Ruotsiin ja menetti 11.2.1908 Suomen kansalaisuuden*;
36. **1907** Karin Johanna Lovisa **Segerstråle** (17.6.1864-18.9.1933), *Georgin vaimo*;
37. **1907** Ulla Karin Margareta **Segerstråle** (myöh. Creutz, 21.9.1887-?), *Georgin tytär*.

38.-39. kaksi ystäväystä (Svanberg-Petrell):

38. **1908** (Ludvig) Hjalmar **Svanberg** (11.4.1869-20.12.1954), *Kuortaneen kirkkoherra*;
39. **1908** Karl Viktor **Petrell** (3.7.1864-12.9.1932), *Uudenkaarlepyyn kirkkoherra*.

40.-41. kaksi ystäväystä (Juvelius-Uotila) osana brittijohdosta arkeologista tutkimusryhmää, joka oli Jerusalemissa ainakin keväällä 1909 (muilta osin ajoitus on ristiriitainen):

40. **1908–1909** Valter Henrik **Juvelius** (kirj. Juva, 3.9.1865-25.12.1922), *jonka kaivauksia on selostettu ulkomaisessakin kirjallisuudessa (Montefiore s. 476-481 ja kuvaliite) sekä Juvan omasta toimesta nimimerkillä Heikki Kenttä kirjassa ”Valkoinen kameeli ja muita kertomuksia Itämailta” (1916 s. 47-144). Karttusen mukaan (s. 343) Juvelius oli paikalla vuosina 1908–1910, mikä vastaa Hämeen Voiman 16.5.1911 ja Helsingin Sanomien 14.10.1911 tietoja. Vihurin (s. 35, 37-38 ja 70) mukaan Juveliuksen kirjallisen testamentin avaamista 31.12.1972 jännitettiin, mutta tietoa sen sisällöstä ei ole vieläkaan julkaistu*;
41. **1908 tai 1909–1910** Bertil (Pertti) Oskar Lemmitty **Uotila** (17.3.1880-18.8.1943), *Juveliuksen avustaja, mainittu mm. Hämeen Sanomissa 11.5.1911 ja Heikki Kentän kirjassa valanimellä Oskar Nevanlinna*.
42. **1911 ja 1928** Arthur Ludvig Mikael **Hjelt** (18.10.1868-13.3.1931), *joka kirjoitti matkakirjan ”Ylös Jerusalemiin” (Matkahavaintoja Raamatun mailta 2, 1915) ja kertoi toisesta Palestiinan-matkastaan vain lyhyesti kirjassaan ”Helsingistä Siinaille” (1929) s. 168 (valokuvat hän julkaisi yhdessä Jonassonin kanssa toimittamassaan kirjassa). Hjelt kulki ristiin siskonsa ja tämän miehen kanssa, jotka hän tapasi vasta matkansa myöhäisemmässä vaiheessa*.

43.-44. Collianderin perhe:

43. **1911** Adolf Natanael **Colliander** (7.10.1854-12.8.1919);
44. **1911** (Emma) Yolanda **Colliander** (22.4.1857-30.12.1934), *Adolfin vaimo ja Hjeltin sisko, joka kirjoitti matkakuvauksen "Ögonsblicksbilder från en resa i Orienten" (1913) / "Matkakirjeitä itämailta" (1913) perustuen marttojen Husmodern / Emäntälehdessä 6.5.1911 julkaistuun 5. kirjeeseen "Silmänräpäyksiä Itämailta".*
45. **1913** Johan Oskar **Puutula** (27.6.1875-1918), *helluntalainen lähetyssaarnaaja.*
46. **1920, 1924–1926** ja **1928–1932** (Akseli) Aapeli **Saarisalo** (22.6.1896-11.6.1986), *jonka lukuisista kirjoista eniten Jerusalemiin keskittyy "Jerusalem, jos unhotan sinut..." (1963); ensimmäisestä matkasta on stipendiaattikertomus "Palestiinanmatkaltani v. 1920" (1924); "Rymättylän räätälin poika" (1975) ja "Elämäni mosaiikkia" (1977) muodostavat kaksiosaisen muistelmateoksen; matkakuvauksia on myös artikkeleissa "Ylös Jerusalemiin – matkakirje Pyhästä maasta" (Kotimaa 16.-23.9.1924) ja "Kirjeitä Palestiinasta" (Herättäjä 3.10.1924).*

47.-51. Strascheffskyn perhe ensimmäisinä suomenjuutalaisina tammikuusta 1921 (Helsingin poliisilaitoksen passitoimistosta haettu esteettömyystodistukset 6.10.1920):

47. **1921** Selman **Strascheffsky** (26.7.1870-4.7.1921), *joka oli tullut Suomen kansalaiseksi 20.9.1918 ja kävi perheineen Egyptissä hoitamassa reumatismiaan sekä poikkesi Palestiinassa;*
48. **1921** Hanna **Strascheffsky** (4.10.1875-16.10.1960), *Selmanin vaimo;*
49. **1921–1927** Zipora **Strascheffsky** (18.4.1899-5.2.1983), *Selmanin tytär, joka hoiti sukulaistaan Jerusalemissa vielä 1923 (Haahti s. 229) ja perheensä tietojen mukaan palasi vasta siskonsa Minan kanssa;*
50. **1921** Jakob **Strascheffsky** (28.11.1902-22.3.1936), *Selmanin poika;*
51. **1921** Göta **Strascheffsky** (myöh. Leffkowitsch, 20.5.1908-7.2.1977), *Selmanin tytär, jonka päiväkirja on tulossa yksityishenkilöltä Kansallisarkiston kokoelmiin.*
52. **1922** ja **1935** Arvo Alfred **Himberg** (28.12.1892-30.1.1965), *joka kertoo jälkimmäisestä matkastaan tammi-helmikuussa 1935 kirjassaan "Loistolaivalla maapallon ympäri" (1935) ja vain mainitsee (s. 56 ja 60) majoittuneensa 1922 Grand New Hoteliin.*
53. **1922–1927** Jennie **Drisin** (17.10.1882-18.7.1963), *Suomen kansalaiseksi 19.12.1919 tullut sairaanhoitajatar, joka muisteli (ilmeisesti vuodella erehtyen) tullessa ensi kertaa joulukuussa 1923 serkkunsa tyttären Zipora Strascheffskyn luo Jerusalemiin, vaikka oli siellä jo keväällä 1923 (Haahti s. 228 ja 234). Hän oli hakenut Helsingin poliisilaitoksen passitoimistosta esteettömyystodistusta viiden vuoden passeja varten 26.6.1919 (ennen kuin oli saanut kansalaisoikeudet), elokuussa 1920 ja 11.9.1925. Hän matkusti lähivuosina tiuhaan (ilmeisesti 1922–1923, 1924–1925 ja 1925–1927) Suomen ja Palestiinan väliä, mutta matkojen ajoituksessa (päivämäärien konvertoinnissa juutalaisesta kalenterista gregoriaaniseen kalenteriin) on virheitä hänen muistelmissaan HaKehila-lehdessä 1-5/1996. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjallisuusarkistossa säilytetään Hilja Haahden kirjekokoelmassa (537:27:1-4) neljää Drisinin kirjettä, joista ensimmäinen (Jerusalem Jaffa Roadilta 20.1.1925) kertoo matkastaan (Stettinin, Berliinin ja Triesten kautta) ja kaupungin muuttumisesta, toinen (5.12.1926) sekä kolmas (8.3.1927) ovat Tel Avivista ja kolmas (Jerusalemista 15.7.1927) kuvailee maanjäristystä, jonka hän koki kotonaan Jerusalemissa 11.7.1927.**

54. **1923** Olli Isidor **Palander** (kirj. Suolahti, 28.10.1885-4.11.1952), *kanteleensoittaja, joka ei ajoita matkaansa (helmikuun 1921 ja huhtikuun 1923 välillä) tarkemmin artikkelissaan "Matkani Pyhälle maalle" 1-2 Kotoa ja Kaukaa -lehdessä 20.-27.6.1925 s. 529-531, 540 ja 555-557 sekä muistelmissaan "Trubaduurina kaukomailla" (1946).*
55. **1923** Hilja Theodolinda **Krohn** (kirj. Haahti, 11.9.1874-6.1.1966), *joka kirjoitti kirjan "Pyhillä poluilla" (1923) / "På heliga stigar" (1924). Artikkelissaan Otavaisessa 2/1924 (s. 41-43) hän kuvailee lähinnä Tel Avivia, eikä lainkaan Jerusalemia. Suomen Kirjallisuuden Seuran kirjallisuusarkistossa säilytetään Krohnin suvun kirjeenvaihdossa (485:22:1-47) kirjailijattaren Jerusalemista 16.3.1923 lähettämää korttia Helena Krohnille ("Rakas Helena! Toivotan sydämellisesti onnea syntymäpäiväksesi. Täällä kaukana nyt olen, kaikin puolin onnellisesti tähän asti. Tämä kortti on Judean vuorimaasta, jonka läpi junamme kulki matkalla Port Saidista Jerusalemiin. Suurenmoinen luonto! – Olen ollut täällä vasta 2 päivää, niin etten ole ehtinyt vielä paljoa nähdä. – Rakkaat terveiset kaikille Hiljalta" ja Hilja Krohnin arkistossa (laatikko 1) kouluradioesitelmää "Pyhän maan muistopaikkoja" (17.4.1935).**
56. **1923** (Adolf) Ilmari **Launis** (3.11.1881-10.4.1955), *jonka valokuvia hänen poikansa ja Haahti (s. 206 ja kuvatiedot) ovat julkaisseet omissa kirjoissaan. Matkusti osittain kirjailijatar Krohnin (Haahti) seurassa.*
57. **1924–1926** ja **1928–1932** Anna Maria **Saarisalo** (13.9.1898-22.11.1957), *Aapelin vaimo.*
58. **1924–1927** Mina **Strascheffsky** (4.10.1901-24.9.1982), *Selmanin tytär, joka matkusti Drisinin kanssa (tämän mukaan virheellisesti lokakuussa 1925) ja vieraili tämän luona vielä 1927 alussa (HaKehila 4/1996 s. 30 ja 33).*
59. **1924–** Sara **Gornitz** (3.5.1894-?), *joka oli tullut Suomen kansalaiseksi 29.10.1920 ja matkusti ennen Drisinin toista matkaa, majoittuen tämän kanssa Jerusalemissa naisyhdistyksen käsityökoulussa Beth Malechassa (Drisin kirje Krohnille 20.1.1925, SKS:n kirjallisuusarkiston 537:27:1-4) ja vierailen tämän luona vielä 1927 alussa ennen paluutaan Suomeen (HaKehila 4/1996 s. 30 ja 33), mutta kuoli Israelissa.*

60.-63. nelihenkinen amerikansuomalainen seurue:

60. **1925** Viljami Bernhard **Rautanen** (25.5.1882-13.3.1960), *joka julkaisi Yhdysvalloissa kirjan "Itämailla" (1927). Kirkollinen Kalenteri 1961 s. 189 ajoittaa matkan virheellisesti vuoteen 1931;*
61. **1925** Elina **Rautanen** (13.7.1895-20.3.1895), *Viljamin vaimo;*
62. **1925** Hugo Mathias **Hillilä** (28.6.1888-17.4.1954);
63. **1925** Elisabeth **Salo** (19.1.1883-4.9.1978), *jota Saarisalo ("Muuttuva Pyhä Maa", s. 185-186) erehtyi luulemaan Hillilän vaimoksi.*
64. **1925–** Elsa **Stenius** (21.1.1875-8.12.1949), *joka teki virkistysmatkan Palestiinaan ennen kuin siirtyi sinne lähetystyöhön vuosiksi 1926–1948. Drisin muisteli tavanneensa hänet jo alkuvuodesta 1924, mutta toisaalta samaan aikaan Saarisalojen kanssa.*

65.-66. Jerusalemin heprealaisen yliopiston vihkiäisiin 1.4.1925 Drisinin tavoin osallistuneet suomenjuutalaiset (Nemeschansky-Kotschack, HaKehila 4/1996 s. 31):

65. **1925** Benjamin **Nemeschansky** (myöh. Nemes, 18.9.1887-9.2.1949), *joka oli tullut Suomen kansalaiseksi 4.4.1919 ja hakenut Helsingin poliisilaitoksen passitoimistosta esteettömyystodistusta 5.3.1925;*
66. **1925** Israel Alter **Kotschack** (20.10.1888-19.6.1959), *joka oli tullut Suomen kansalaiseksi 4.6.1920.*

67. **1925–1927** ja **1930–1931** Hilma **Granqvist** (17.7.1890-25.2.1972), joka kirjoitti antropologian väitöskirjan *Jerusalemien liepeillä olevasta arabikylästä*. Ulla Vuorelalla on tekeillä elämäkerta.
68. **1925–1926** Sakari Kinneret **Saarisalo** (20.10.1925-11.4.2011), ensimmäisenä suomalaisena Palestiinassa syntynyt Aapelin poika.
69. **1925–1926** Felix Ferdinand **Frang** (myöh. Pahlama, 28.10.1862-20.4.1932), Saarisalon appi, joka kirjoitti *Kotimaa-lehteen* 2.3.1926 mainitsematta kuitenkaan käyntiä Jerusalemissa, josta ottamiaan kuvia sisältyy Päivänsalon kirjoihin.

70.-72. Helanderin-Päivänsalon veljekset, joiden matkasta Paavo Päivänsalo kertoo Suomen kasvatussosiologisen yhdistyksen julkaisujen 7-8/1953 kaksiosaisessa niteen esipuheessaan (s. ix): ”Pyhässä kaupungissa, Jerusalemissa, arvokkaat ajatukset haihtuivat kun likavesisanko tyhjennettiin ikkunasta miltei veljesten niskaan.”:

70. **1926** ja **1929** Bror Hannes **Päivänsalo** (1.1.1875-23.8.1933), joka kirjoitti hartauskirjat ”*På Gennesarets stränder*” (1926) / ”*Gennesaretin rannoilla*” (1926) ja sen jatko-osan ”*I Jerusalem*” (1927) / ”*Jerusalemissa*” (1927) sekä toisen matkansa vaikutelmia heijastavan hartauskirjan ”*Siellä missä taivas aukeni*” (1929), kaikki Frangin valokuvilla;
71. **1926** Hugo Alexander **Helander** (24.12.1873-16.5.1963, myöh. Päivänsalo), Päivänsalon veli, kauppias;
72. **1926** (Armas) Ilmari **Helander** (26.12.1882-26.6.1975), Päivänsalon veli, helsinkiläinen kauppias.

73.-74. Bukantzin pariskunta, joka haki 16.6.1926 Helsingin poliisilaitoksen passitoimistosta esteettömyystodistuksia matkustaakseen nimenomaan Palestiinaan:

73. **1926–1938** Samuel Nathan **Bukantz** (Schmuel Noson Halevi Bukanz, 26.8.1857-3.8.1938), *Helsingin rabbi* (1892–1924), joka oli tullut Suomen kansalaiseksi 1.7.1921 ja Hän kuoli ensimmäisenä suomalaisena Jerusalemissa (*Edelmann 2, HaKehila 2/2006 s. 26-28*);
74. **1926–** Ester **Bukantz** (19.3.1890-?), *rabbin vaimo*, joka oli tullut Suomen kansalaiseksi avioliittonsa kautta 19.6.1923.

75. **1926** Väinö Matti **Pöysti** (5.3.1882-29.1.1942).
76. **1928** Matti **Tarkkanen** (31.10.1862-16.2.1938), joka kirjoitti osallistumisestaan kansainväliseen lähetyskokoukseen kirjan ”*Kolme viikkoa Öljyvuorella ja Pyhässä Maassa*” (1929). Hänen muistiinpanonsa löytyvät Suomen lähetysseuran kokoelmista Kansallisarkistosta.
77. **1928** Otto Emil **Närhi** (19.9.1886-24.3.1949), *lähetysaarnaaja*, joka kirjoitti *Kotimaa-lehteen* 14.9.1928. Hänen yksityisarkistonsa on Tampereen seurakuntayhtymällä. Matkusti mahdollisesti vaimonsa Lyyli Maria Närhen kanssa.

78.-79. Hjeltin ja ruotsalaisen Åbo Akademin professori (Christian) Johannes Lindblomin (joka julkaisi 1930 oman Egyptin-osuuteen rajoittuvan matkakirjansa ”*Genom öknens till Sinai*”) kaksi matkatoveria (Jonasson-Laurell):

78. **1928** (Oskar) Felix **Jonasson** (5.2.1888-3.10.1934), *valokuvaaja*, jonka matkakuvat julkaistiin Hjeltin kanssa toimitetussa kuvakirjassa ”*Raamatun maisemia*” (1929);
79. **1928** (Gottfrid) Emanuel **Laurell** (30.10.1878-15.3.1935), *ruotsalaissyntyinen pankinjohtaja*, joka oli tullut Suomen kansalaiseksi 20.2.1920.

80. **1929** Hanna **Casulkin** (myöh. Lapid, 2.7.1903-?), joka oli tullut Suomen kansalaiseksi 31.1.1919 ja hakenut jo 3.4.1928 Helsingin poliisilaitoksen passitoimistosta esteettömyystodistusta Saksan-matkaa varten. Hän kirjoitti Lukaschewski-nimellä matkastaan artikkelin "Erez Israel i vardagslag" (*Hatikwah* 8-9/1947 s. 16-17).
81. **1929** Laina Elisabet **Päivänsalo** (8.8.1878-29.11.1953), *Bror Hannesin vaimo*.
82. **1929** Feliks **Lujanen** (29.3.1869-19.11.1936), joka kirjoitti matkastaan *Herättäjässä* 10.5., 24.5. ja 14.6.1929.
83. **1929** Vilho Kalervo **Osonen** (26.5.1884-22.9.1952), joka mahdollisesti kirjoitti *Aamulehteen*.

84.-85. kaksi ystäväystä (Gulin-Gyllenberg):

84. **1929** Eelis Gideon **Gulin** (29.12.1893-4.8.1975), joka kirjoitti matkastaan *Uuteen Suomeen ja muistelmiinsa "Elämän lahjat" 1* (1967);
85. **1929** Rafael Gideon **Gyllenberg** (18.6.1893-29.7.1982), jonka Helge Gyllenbergin kirjoittamassa elämäkerrassa "*Rafael Gyllenberg i 1900-talets brytningstider*" (2006) s. 84-89 on matkasta lyhyt selostus. Hän kirjoitti itse *Hufvudstadsbladetiin* 19.9., 20.10. ja 11.11.1929.
86. **1930–1931** (Naum) Nochem Isac **Nemeschansky** (myöh. Nemes, 26.7.1912-1.8.1981), *Benjaminin poika, joka oli hakenut 23.5.1930 Helsingin poliisilaitoksen passitoimistosta esteettömyystodistusta*.
87. **1931–1939** Ester Maria **Juvelius** (15.9.1876-9.12.1962), *Juveliuksen sisko, joka jatkoi Haifasta Jerusalemiin viimeistään syksyllä 1931. Hän kirjoitteli usein Suomen Lähetysseuran lehtiin*.
88. **1931** Martti Henrik **Haavio** (14.3.1897-12.1.1966).
89. **1932–** Aili Lemmikki **Havas** (3.7.1903-17.3.1988), joka on kuvaillut elämänsä *Jerusalemossa muistelmissaan "Työkenttäni Israel"* (1958) sekä lehtiartikkeleissa "*Kirje Palestiinasta*" (*Nuorten Airut* 8/1932 s. 118-120), "*Iloa Vapahtajan askelissa*" (*Kirkon Nuoriso* 5/1937 s. 98-1091), "*Valvokaa!*" (*Kirkon Nuoriso* 6-7/1938 s. 88-90 ja 102), *Suomen Lähetysseuran lehtiin ja Israelin ystävässä* (1940–1943). Hänet mainitaan myös Amos Ozin romaanissa "*Kertomus rakkaudesta ja pimeydestä*" (2004), jossa Oz omistaa 47. luvun (s. 463-469) suomalaisille lähetysseurajille *Havakselle ja Moisiolle, jotka kahdeksan ei-juutalaisen joukossa kestivät läpi vuoden 1948 saarron ja taistelujen. Havaksen yksityisarkisto sisältyy Suomen lähetysseuran kokoelmiin Kansallisarkistossa*.

90.-97. Ensimmäinen (1932/1933) Palestiinaan asettunut suomenjuutalaisten ryhmä:

90. **1932–** Abraham **Nemeschansky** (myöh. Nemes, 6.12.1914-13.4.1998), *Benjaminin poika, turkulainen konttoristi, joka jätti ilmestymättä toukokuun 1934 kutsuntoihin, kävi Suomessa vuonna 1946 brittipassilla ja kuoli Israelissa. Hän lähetti Hatikwah-lehteen 5-6/1946 s. 12 kolme valokuvaa ja lyhyet kuvaukset Tel Avivista, (kotikaupungistaan) Haifasta sekä Jerusalemita*.
91. **1933–** Vera **Gornitz** (myöh. Mekory, 8.2.1905-22.10.1985), *Suomen kansalaiseksi 18.10.1918 tullut, Saran veljen vaimo, 1929 jälkeen leskenä Palestiinaan muuttanut ja Israelissa kuollut agronomi. Menetti Suomen kansalaisuutensa avioitumalla ulkomaalaisen kanssa;*
92. **1933–** Leopold **Gornitz** (myöh. Gorni, 24.7.1896-1961), *Saran vaimon ja Veran miehen vaimo, joka kuoli Israelissa;*
93. **1933–** Samuel **Gornitz** (16.8.1928-14.11.1974), *Leopoldin ottopöytä, helsinkiläinen, joka jätti ilmestymättä vuoden 1947 kutsuntoihin ja kuoli Israelissa*.
94. **1933–** Ljuba **Kamtsan** (myöh. Resnik, 18.11.1903-24.7.1980), joka oli tullut Suomen kansalaiseksi 3.1.1919 ja kuoli Israelissa. Menetti Suomen kansalaisuutensa avioitumalla ulkomaalaisen kanssa.

95. **1933–1936** Haim (Chaim) Leib **Katz** (26.11.1909-19.9.1998), *Suomen kansalaiseksi 8.10.1920 tullut helsinkiläinen liikeapulainen, joka oli hakenut 10.2.1933 Helsingin poliisilaitoksen passitoimistosta esteettömyystodistusta Palestiinaan.*
96. **1933–** Elias **Katz** (22.6.1901-26.12.1947), *Haimin serkku, Suomen kansalaiseksi 6.6.1919 tullut turkulainen varastonhoitaja ja olympialaisurheilija, joka jätti ilmestymättä kesän 1932 sekä toukokuun 1934 kutsuntoihin ja kuoli Palestiinassa. Hänen marraskuussa 1936 Jerusalemissa vihitty vaimonsa ja tyttärensä (1944) olivat Suomen kansalaisia. Matti Hannuksen artikkelin ”Tuntematon olympiavoittaja Elias Katz – muisto elää kaukana kotoa Välimeren aalloissa” (HaKehila 3/2001 s. 22-26) mukaan hän sai surmansa ammuskelussa 26. eikä 24.12.1947, kuten myös on oletettu. Muistokirjoituksessa Hatikwah-lehdessä 1/1948 s. 7 mainitaan lapset monikossa, vaikka niitä oli tiettävästi vain yksi.*
97. **1933–** Israel **Rubinstein** (14.11.1905-1963), *viipurilainen työmies, joka sai Suomen kansalaisuuden 19.9.1919 jälkeen (uskollisuudenvalan ajankohta tuntematon), mutta jätti ilmestymättä vuosien 1935–1937 kertausharjoituksiin. Myös hänen Palestiinassa vihitty vaimonsa sekä siellä (1935 ja 1940) syntyneet lapsensa olivat Suomen kansalaisia.*
98. **1933** Paavo Johannes **Hytönen** (21.1.1906-27.6.1965), *merivoimien koululaivan Suomen Joutsenen kolmannella valtameripurjehduksella Aleksandrian satamassa käynyt ja sieltä Jerusalemiin matkannut merimiespappi, joka kirjoitti Kotimaa-lehteen 9.-16.2.1934.*

99.- Suomenjuutalaisten siionistien joukkomuutto 1934–1936

Kansallisuusaatteen voimistuessa kaikkialla maailmassa 1930-luvulla Suomessakin sai nuorten parissa suosiota juutalaisten oma kansallisvaltioaate, siionismi. Enimmillään Palestiinassa laskettiin oleskelevan 40–50 nuorta suomenjuutalaista (Hazohar 3-4/1936), joista osa kuitenkin jatkoi muualle ulkomaille tai palasi Suomeen taistellakseen vuorostaan Suomen vapauden puolesta. Suurin osa nimistä on tiedossa, mutta tarkemmat ajoitukset edellyttävät vielä haarukointia ja tarkistuksia. Valitettavasti matkakertomuksia ei ole näiltä ihmisiltä vielä löytynyt, vaikka niitä varmasti on Israeliin jääneiden tai muualle päätyneiden (osin Suomeenkin palanneiden) jälkeläisten yksityiskokoelmissa. Moses Skurnikia, Abraham Stilleriä, Elieser Wolf Katzia ja David Rubinsteinia lukuun ottamatta kaikki olivat nuoria, 1905–1916 syntyneitä ja heistä kaksi kolmannelta miehiä, joista monilta jäi varusmiespalvelus Suomessa suorittamatta. Kun joukkoon lisätään puolisen tusinaa aiemmin Palestiinaan ehtinyttä ikätoveria ja paikan päältä saatuja puolisoita, saadaan tosiaan jotakuinkin riittävästi 20–30 -vuotiaita ryhmäkuvaan, joka on Suomen juutalaisten valokuvakokoelman kotelossa 40 numerolla 1269. Palestiinaan muuttaneet suomenjuutalaiset yrittivät perustaa Kfar Finlandia -nimistä siirtokuntaa, mutta hanke näyttää kuihtuneen 1930-luvun lopulla, vaikka Taimi Torvinen (s. 171) kertoo Helsingin juutalaisen seurakunnan keränneen rahaa sitä varten vielä 1940-luvulla. Siirtolaisten kerrottiin työllistyneen Palestine Coal Storage -nimisessä yrityksessä.

[Suomen Joutsenen seurue 1935](#)

Suomalaisten Jerusalemin-kävijöiden määrä kasvoi yli kahdensadan 13.1.1935 kun Haifan satamaan saapuneen koulutuslaivan Suomen Joutsenen 75 miestä lähtivät kolmella linja-autolla Jerusalemiin. Tähän joukkoon lukeutuivat kapteeni John William **Konkola** (9.5.1886-28.1.1955), lääkintäkapteeni Väinö Samuel **Juntto**, laivapastori Kaarlo Olavi **Airas** (27.9.1910-19.9.1995), valokuvia ottanut kersantti Väinö **Tiilikainen**, aliluutnanttioppilas (Paolo) Kullervo **Killinen** (15.3.1912-17.2.1994) ja reserviupseerioppilas Jouko Kalevi Esaias **Pirhonen** (13.12.1915-25.3.1996) sekä mahdollisesti laivalla olleet siviilit: Suomen Vientiyhdistyksen

edustajat konsuli Urho **Sarajas** ja Matti **Nurminen** (13.1.1911-9.7.2000), erään luettelon mukaan myös herrat **Nordberg** ja **Rautiainen**) sekä Valion edustaja Reino **Saarnio**, jonka jerusalemilaisen King David Hotelin tarralla varustettu matkalaukku löytyy Uudenkaupungin museosta. Nurmiselta on säilynyt kaksi valokuva-albumia ja lehtileikekokoelma John Nurmisen säätiön arkistossa. Valokuvia on julkaistu myös Suomen Joutsenen retkistä kirjoitetuissa kirjoissa.

Airas kuvaili vaikutelmiaan Merimiehen Ystävä -lehdessä 5/1935 s. 77: *”Olemme käyneet myöskin pyhän maan. Siellä Jerusalemissa tulivat uudelleen esiin pyhät muistot, lapsuuden vuosilta, elävinä ja todellisina. Me paljossa synnin teossa elävät merimiehet saimme nähdä sen paikan, missä maailman kaikki synnit on kannettu. Siinä oli Mestari yksin vikapäänä kaikkien meidän edestä kärsinyt, totellut Isää ja kallistanut päänsä. Sen lisäksi saimme käydä niillä muillakin pyhillä paikoilla missä Vapahtaja oli eläessään kulkenut Jerusalemissa, Juudeassa, Samariassa ja Galileassa. Nyt oli siellä riitaa ja katkeruutta eri uskontojen välillä.”*

Laivalla oli yli 180 miestä, joista vain noin 40 % pääsi maihin Palestiinassa. Vaikka tiedossa on peräti 188 mahdollista nimeä ja varmasti moni on jättänyt kokemuksistaan muistoja perhearkistoihin, tässä vaiheessa suomalaismatkailijoiden numerointi menettää loputkin mielekkyydestään. Voi vain todeta varmuudella, että yli 210 suomalaista kävi Jerusalemissa sadan vuoden kuluessa Wallinin matkasta ja vajaa puolet heistä ennen vuotta 1934.

Suomen Joutsenen näkivät Haifan satamassa myös Himberg (toisella matkallaan) ja Kalle Juho Petter **Kuusinen** (25.11.1889-22.11.1980), jotka olivat Jerusalemissa 30.1.-1.2.1935, mutta Himbergin matkakirjan päiväykset ovat virheellisiä.

Matkailun hiipuminen 1930-luvun loppupuolella ja elpyminen sotien jälkeen

Suomalaiset lähetysaarnajat ja muut Intian- ja Kiinan-kävijät purjehtivat luultavasti useinkin Suezin kanavan kautta ja tunsivat varmasti houkutusta käydä katsomassa Pyhää maata. Herättäjässä 5.7.1929 mainostettiin jo seuramatkaa Palestiinaan, joten matkailu muuttui 1920-luvulla yhä huolettomammaksi, vaikka pian levottomuudet lisäsivät huolta turvallisuudesta ja toinen maailmansota jälleen tyrehdytti sen. Vuonna 1935 Jerusalemissa kävi Ilmari Launiksen poika Ilmo **Launis** (26.11.1912-26.3.1995), joka julkaisi kuvakirjan ”Vapahtajan jalanjalkia” (1944). Kolmen Kiinasta palanneen lähetystyöntekijän seurue pistäytyi Palestiinassa kesällä 1935: (Juho) Toivo **Koskikallio** (26.10.1889-27.6.1967), Olga **Vornanen** (18.6.1882-30.11.1962) ja Elna Maria **Vihervaara** (4.2.1895-18.9.1966). Suomen lähetysseuran kokoelmissa (koteloissa 754 ja 928) Kansallisarkistossa säilytetään Koskikallion julkaisematonta matkapäiväkirjaa, jonka viimeistellymmän version tämä on nimennyt ”Vaeltajan päiväkirjaksi”.

Tammikuussa 1936 Richard Wilhelm Gottlieb **Faltin** (28.10.1867-23.8.1952) pistäytyi Jerusalemissa matkallaan Abessiniaan; paluumatkalla kesällä 1936 seurueesta erkani Håkan **Mörne** (5.12.1900-24.12.1961) käydäkseen Palestiinassa, josta hän kirjoittaa kirjansa loppuluvuissa (s. 304-327). Mörne saattoi käydä Jerusalemissa jo 1927 Egyptin-matkansa yhteydessä, sillä hänen yksityiskokoelmastaan Kansalliskirjastossa löytyy ilmeisesti Allas Krönika -lehden Egypti-artikkelin jatkoksi tarkoitettua luonnostelmaa.

Ennen toista maailmansotaa Palestiinassa kävivät vielä 1937 Suomen ilmailuliiton kansainvälisen ilmailunäyttelyn pääsihteeri Lars Hermansson von **Willebrand** (2.3.1910-28.4.1955) ja helmikuun puolivälissä 1938 Helsingin NMKY:n pääsihteeri Verner Johannes **Aurola** (31.1.1899-23.10.1969) sekä kesäkuussa 1938 Olavi (Olli) **Nuorto** (26.1.1907-2.1.1963), joista Aurola kirjoitti Kirkon Nuoriso -lehteen

artikkelisarjat ”Betlehemissä – Vapahtajan syntymäkaupungissa” (11/1937 s. 253-255) sekä ”Kahdeksan päivää Pyhässä maassa” (1/1938 s. 7-9, 3/1938 s. 7-9, 4/1938 s. 65-69) ja Nuorto artikkelin ”Palestiina – Vihan pelto” Hakkapeliitta-lehteen 9.8.1938.

Ikäneidit Havas ja Stenius sekä tuntematon määrä suomenjuutalaisia oleskeli Palestiinassa toisen maailmansodan ajan; (Anne) Rauha Kyllikki **Moisio** (9.12.1912-1999) liittyi heidän seuraansa Jerusalemiin vuoden 1946 viimeisenä päivänä ja Kaarlo Olavi **Syväntö** (10.10.1909-10.4.1998) kesäkuusta 1947 (hänen perheensä elämästä on kerrottu TV7:n ensi kertaa 12.2.2009 esittämässä dokumentissa). Heidän myötään suomalaisten Palestiinan-kävijöiden kokonaismäärä Wallinin jälkeen kuluneen sadan vuoden aikana on ainakin 214. Liettuanjuutalainen Sobackin perhe sai Suomen kansalaisuuden 6.7.1944 ja muutti seuraavana vuonna Ruotsiin, mutta luultavasti piankin edelleen Palestiinaan, josta Yvette **Soback** (1.8.1926-11.6.2003) kirjoitti artikkelin ”Jerusalem in hepreankielinen yliopisto” (Hatikvah 7-8/1946 s. 6-7 ja 9); hän kuoli Israelissa.

Israelin itsenäistyminen 14.5.1948, Jerusalemin vanhankaupungin juutalaisten joukkokarkoitus kaksi viikkoa myöhemmin ja kaupungin konkreettinen jakautuminen 19 vuodeksi muuttivat olosuhteita olennaisesti. Israelin avuksi riensi suomenjuutalaisia vapaaehtoisia ja aikanaan seurasivat suomalaiset diplomaatit sekä toiviomatkalaiset, mutta tähän on luontevaa päättää katsaus suomalaisten varhaisiin Jerusalemin-matkoihin.

[Tarkennuksia: Kuinka karttuu tietoa autonomian ajan Palestiinan-matkoista](#)

Tämä tutkimus on edennyt monen mutkan kautta, sillä joskus tiedot karttuvat vaiheittain. Esimerkiksi Tallqvist mainitsee matkakertomuksessaan ”På helig och ohelig mark” (s. 211) nähneensä Jaffassa hotellinsa vieraskirjassa kahden suomalaisen, pastori H:n ja A-ä:n nimet. Edellinen on Hildén, jota Saarisalokin pitää ensimmäisenä Jerusalemissa käyneenä suomalaisena luterilaisena pappina. Jälkimmäinen nimimerkki on matkakirjailijattarena tunnetun Ehrnroothin, jonka matkakertomuksen mukaan (s. 70) hän ja seuraneitinsä Boije tapasivat sattumalta Egyptissä kaksi nuorta niin ikään Jerusalemiin matkalla ollutta suomalaista. Ehrnroothin alkuperäinen matkakirje (Hufvudstadsbladet 23.5.1889) paljastaa heidät Standertskjöldin paroneiksi. Bo Lönnqvistin kirjoittama sukhistoriikki ”En finsk adelssläkts öden – Standertskjöld, Standertskjöld-Nordenstam” (Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland 695, 2007) kertoo Standertskjöldin perheen nuorimpien veljesten (”Misi” ja ”Lullu”, joista jälkimmäinen oli Ludvig Nobelin kummipoika) raahanneen matkamuistona hotellihuoneeseensa Marseillessa egyptiläisen muumion (s. 155). Ehrnroothin kirjassa (s. 1) matka on ajoitettu virheellisesti vuodelle 1890, vaikka lehtiartikkeli osoittaa seurueen tulleen Jerusalemiin huhtikuussa 1889.

Vuonna 1895 Tallqvist tapasi sattumalta kairolaisessa hotellissa Almbergin ja Serlachiuksen, jotka olivat vasta matkalla Palestiinaan. Almbergin elämäkerrassa on julkaistu hänestä kuva beduiiniasussa, mutta sama asu näkyy olleen myös seuraavana vuonna 1896 Lindellillä (Niemi s. 203), jonka valokuvaamo oli kuitenkin Jerusalemissa. Hiekan taidemuseon kokoelmista löytyy myös ilmeisestä hänen matkatoverinsa valokuva samassa beduiiniasussa.

Joskus suomalaiset tietämättään lähes törmäsivät toisiinsa. Erko ja Häkli tulivat Jerusalemiin 5.3.1900, eikä heidän lähtöpäiväänsä tiedetä, mutta jo 10.3.1900 sinne saapui Sandström, joka esiintyy Kuopion lyseon matrikkelissa Saastamoisen nimellä. Hänen matkakirjaansa ei ole Fennica-kokoelmassa, vaikka hän pysyi Suomen kansalaisena (matrikkelin mukaan Kiuruvedellä poissaolevien kirjoissa). Oikean koulumatrikkelin jäljille auttoi Sandströmin maininta (s. 3) 13 vuoden takaisesta koulutoveristaan Albin Hukkasesta, jonka

koulu puolestaan selvisi ylioppilasmatrikelista (Saastamoinen itse jätti koulunsa kesken vuonna 1887). Pastori Sandström murhattiin Montanassa syyskuussa 1918 (myös toinen tarkemmin tuntemattomana päivänä menehtynyt, Puutula, kuoli tuona kohtalokkaana vuonna 1918, tosin hän puolestaan muistikirjoituksensa kiertoilmaisista päätellen maaliskuussa oman käden kautta). Vasta vuoden 1928 alusta voimaan tullut Laki Suomen kansalaisuuden menettämisestä (17.6.1927) sääti, että ulkomailla asuva suomalainen menetti kansalaisuutensa tullessaan toisen maan kansalaiseksi.

Blombergin matkakertomuksessa viitataan pari viikkoa aiemmin Jerusalemissa käyneeseen Sahlbergiin ja mainitaan neljästä osanottajasta nimeltä Auvinen sekä ”kauppias Ruth”, mutta ei neljättä miestä. Lehdistä selviää kuitenkin kaikkien henkilöllisyys. Kaikkiaan 13 lukuun (Egyptiin ehtimättä) jaettu artikkelisarja ”Neljän Suomalaisen matka Kristuksen haudalle ja Egyptiin” (Aikalaiskirjassa 1920 virheellisesti ”Neljän suomalaisen matka Jerusalemiin ja Egyptiin”) alkaa viittauksella Hildéniin: *”Hyvin moni suomalainen suuntaa ulkomaanmatkansa etupäässä Saksaan ja Sveitsiin sekä Ranskaan. Muutamat matkustavat myös Englantiin, Italiaan ja Amerikkaan. Ani harva sitä vastoin on käynyt itämailla. ... Lukuun-ottamatta pastori Hildénin matkakertomusta Palestiinasta, ei ole yksikään suomalainen omalla kielellään kertonut havaintojaan oloista noissa Suomen yleisölle niin tuntemattomissa maissa...”* (Vartija 4/1904 s. 111)

Hilja Haahti on muistellut (s. 71) jonkun suomalaisen kirjoittaneen ”kaksikymmentä vuotta takaperin” (vuoden 1903 paikkeilla) koiranraadoista Jerusalemin kaduilla. Niistä kertoo myös ruotsalainen Fredrika Bremer vuodelta 1859 (*”Livet i gamla världen – Palestina”*, 1995, s. 90).

Saarisalo (s. 274-275) on väittänyt Johanssonin käyneen Pyhällä maalla myös vuosina 1910 ja 1914, mutta tähän ei löydy vahvistusta Alasen kirjoittamasta elämäkerrasta. Hugo Godenhjelmin pappismatrikelin (1916) mukaan Johansson matkusti viimeiset kaksi kertaa helmi- ja huhtikuun välisinä aikoina. Aikalaiskirja (1920) luetteli vielä yhden vuoden lisää: ”Palestiinassa ja Egyptissä 07, 08, 09, 10 ja 14”. Alasen elämäkerran (s. 418) mukaan vuoden 1908 matka ulottui vain Dalmatiaan asti, eikä Alanen mainitse lainkaan vuosien 1910 ja 1914 matkoja, jotka matrikelitietojen mukaan ajoittuivat helmi-huhtikuulle ja kirjeenvaihdon perusteella ulottuivat tosiaan (ainakin 1910) Jerusalemiin asti. Kansallisarkistossa säilytettävästä Johanssonin yksityiskokoelmasta (Coll. 91.15) löytyvät Haifasta 12.3.1910 (ennen Jerusalemiin menoa), Egyptistä 20.3.1910 (Jerusalemissa tulon jälkeen) ja Egyptistä 25.1.1914 (ennen Jerusalemiin menoa) päivätyt kirjeet.

Aina ei voi luottaa muistelmissa esitettyihin ajoituksiin. Jennie Drisin kertoi lähteneensä kaikille kolmelle matkalleen ”över Stettin till Berlin”, mutta hänen päiväyksensä eivät sovi yhteen sen kanssa, että 1920-luvun ainoa suora laivayhteys Stettiniin lähti Helsingistä lauantaisin (keskiviikkoisin oli yhteys Tallinnan kautta). Viisumivapaus Ruotsin kanssa tuli voimaan vasta vapusta 1928, joten Ruotsin kautta tuskin matkustettiin Saksaan yhtä luontevasti kuin myöhemmin. Drisinin ensimmäinen lähtöpäivä 25.9.1923 on monestakin syystä ilmeisen väärä ja vieläpä tiistai. Juutalaisen ajanlaskun mukaan kyse oli lehtimajanjuhlan päivästä eli Tishri-kuun 15. (vuonna 5684). Jos Drisin kuitenkin lähti jo edellisenä syksynä lehtimajanjuhlan aikaan, päiväykseksi saataisiinkin lauantai 7.10.1922. Drisin muisteli jatkaneensa Berliinistä sionistiryhmän mukana 2.12.1923, joka olisi hanukkan aatto – edellisenä vuonna hanukkan aatto vietettiin 14.12.1922.

Drisinin ensimmäisellä matkalla mukana ollut neiti Thurman lienee ollut 30-vuotias sairaanhoitajatar Signe Mathilda Thurman, joka haki Malmin nimismiespiiristä 28.9.1922 esteettömyystodistusta ulkomaanpassia varten. Berliinissä opiskellut Jakob ”Jecko” Skurnik oli pian sen jälkeen hakenut esteettömyystodistusta Helsingin poliisilaitoksen passitoimistosta. Myös Drisinin 5-vuotiaan kasvattipojan syntymäpäivä osui vuoteen 1922 eikä 1923.

Drisinin paluu Suomeen kesällä ”1924”, puolisen vuotta ennen isänsä kuolemaa, olisi mahdoton jo senkin vuoksi, että hänen isänsä kuoli joulukuussa 1923. Kun Drisinin muistelmissa ystävät ihmettelivät hänen matkansa pikaista keskeytymistä, siihen sopiikin paremmin se, että se olisi kestänyt alle vuoden ja hän olisi palannut kesällä 1923. Toiselle matkalleen hän lähti serkkunsa tyttären Mina ”Minke” Strascheffskyn (muistelmissa ”kusin M.” ja ”småkusin”) kanssa ”2.10.1925”, joka olisi jälleen hämmästyttävän tarkkaan muistettu päivämäärä ilman mitään kiinnekohtaa Suomessa vietettäviin tai perheenjäsenten merkkipäiviin. Se oli kuitenkin lehtimajanjuhlan aatto ja saattoi siten jäädä Drisinin mieleen, mutta edellisenä vuonna lehtimajanjuhlan aatto olisi ollut sunnuntaina 12.10.1924. Oikea lähtöaika lienee ollut edellinen päivä, lauantai 11.10.1924. Joka tapauksessa Drisin ehti Jerusalemin yliopiston avajaisiin 1.4.1925 ja palasi Suomeen seuraavana kesänä, hakeakseen uutta passia syyskuussa 1925.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran (SKS) Kirjallisuusarkistossa Hilja Haahden saamista kirjeissä (537:27:1-4) on Drisinin lähettämiä kirjeitä Jerusalemissa (Jaffa Roadilta) 20.1.1925, Tel Avivista 5.12.1926 ja 8.3.1927 sekä jälleen Jerusalemissa 15.7.1927. Ensimmäisessä hän kertoi sairastaneensa laivamatkalla Stettiniin, mutta toivuttuaan Berliinissä jatkaneensa jälleen ryhmän mukana Triesten kautta Aleksandriaan ja toisella laivalla Jaffaan, josta autolla Jerusalemiin, jonne oli edellisen matkan jälkeen rakennettu uusia katuja (mm. suuri Allenbykatu) ja kaupparakennus, jonka päälle Jaffaportin kello oli tarkoitus siirtää. Drisin oli majoittunut neiti Gornitzin (muistelmissa ”S. G.”) kanssa Bett Malechan Bezabell-kadulle juutalaisen naisyhdistyksen käsityökouluun. Hän oli myös ehtinyt tavata Saarison pariskunnan.

Kolmannelta matkaltaan Drisin palasi elokuussa 1927, ennen Sophie Mannerheimin kuolemaa 9.1.1928.

Suomessa luettuja ulkomaalaisia matkakuvauksia Palestiinasta

Useissa suomalaislehdissä julkaistiin vuosina 1891–1894 matkakirjeitä nimimerkillä ”Sixtus”, mutta tämä osoittautuikin Ruotsin kansalaiseksi Gösta Fredholmiksi, joka jopa lähetti Jerusalemissa matkamuistoja Uuden Savon toimitukseen (Waasan Lehti 17. ja 20.2.1892, Hufvudstadsbladet 23.6.1895).

Suomennoksina suomalaisia lukijoita valistivat ruotsalaisen Gustaf Emanuel Beskowin ”Matkamuistelmia Egyptistä, Sinailta ja Palestiinasta 1859–1860” (1876), Talmage Thomas De Wittin ”Matkoilta Palestiinasta – kaksitoista esitelmää” (1891–1892) ja ranskalaisen Pierre Lotin ”Jerusalem” (1897) sekä ruotsalaisen Selma Lagerlöfin romaanisarjan jälkimmäinen osa ”Jerusalem 2 – Pyhässä maassa” (1902) ja Ludvig Schnellerin ”Tunnetko pyhää maata – kuvauksia Palestiinasta” (1902), joista otettiin lisäpainoksiakin. Sen sijaan Carl Gustaf Swanin ”Palestina” (1892) ei sisältänyt kuvausta Jerusalemissa.

Suomalaisille lukijoille tuttuja Ruotsin kansalaisia olivat myös tutkimusmatkailija Sven Hedin, jonka kirjasta ”Till Jerusalem” (1917) ei kuitenkaan tehty suomennosta; professori Fredrik Böök, jonka matkakuvauksen julkaisi Hufvudstadsbladet 26.7., 16.8. ja 23.8.1925. Karl Hurtig, joka kuvaili saapumistaan Jerusalemiin 27.3.1935; Per Wallendorff, joka kirjoitti nimettömän kuvauksen kaupungista ja Havaksen tapaamisesta Herättäjässä 12.4.1942 sekä ”Suomen lähetysseuran juutalaislähetystyön historia” -nimisen 4. osan (1958) sarjaan ”Sata vuotta suomalaista lähetystyötä 1859–1959”; Hilda Andersson, joka murhattiin siellä 25.4.1948 (hänen kirjansa ”Israel keväällä 1948” suomensi Anna-Maija Saarison 1950). Hufvudstadsbladetissa 17.8.1924 Olof Enckell arvosteli tanskalaisen Johannes Jörgensenin edellisvuonna julkaiseman kirjan ”Jorsalafaerd”. Naapurimaiden Palestiinan-kävijöistä tunnettiin varmasti myös virolainen Oskar Kallas, joka oli Jerusalemissa heinäkuussa 1895, kirjoitti matkastaan Postimees-lehteen 1896 ja julkaisi matkakirjan ”Pühal maal” (1898).

Suomalaisia, joiden ei tiedetä välttämättä käyneen Palestiinassa

Kansanvalistusseuran puheenjohtajana toimineen Aksel August **Granfeltin** (26.7.1846-23.2.1919) erinomainen kuvakirja ”Pyhä maa – kuvia ja kuvaelmia” (1913) sisältää ainakin englantilaisesta ”Pictoresque Palestine” -kirjasta jäljennettyjä piirroksia ilman lähdeviitteitä, eikä ilmeisesti perustu kirjoittajansa henkilökohtaisiin kokemuksiin, vaikka hän hyvin elävästi kuvaakin maisemia. Hänen vaimonsa Amanda (Mandi) Lydia **Granfelt** (12.12.1856-10.7.1926) piti seuralle kaksi luentoa ja taikalyhtyesitelmän, jotka julkaistiin nimimerkillä M.Gt. otsikoilla ”Kuvia Palestinasta” (Kansanvalistus-seuran taikalyhtykirjoja 12, 1901) ja ”Matkustus Pyhällä maalla” (Kansanvalistus-seuran taikalyhtykirjoja 13, 1902).

(Abraham) Hirsch **Strascheffskyn** (7.3.1905-?) artikkeli ”Uusi Palestina” (Helsingin Sanomat 6.5.1928) saattaa niin ikään perustua omiin matkakokemuksiin. Kalan koulutoveri ja Kurikan kirkkoherra Yrjö E. **Alanen** (21.2.1860-20.5.1944) tai hänen poikansa Yrjö Jaakko Edvard **Alanen** kirjoitti artikkelin ”Menkäämme nyt Betlehemiin” (Kirkon Nuoriso 11/1937 s. 235-236), joka vaikuttaa yhtä omakohtaiselta.

Useimmat Palestiinan-kävijät tai Suezin kanavan kautta purjehtineet pistäytyivät tilaisuuden tullen Kairossa ihailmassa pyramideja. Kaikki Egyptin-kävijät eivät kuitenkaan poikenneet Jerusalemissa, varsinkaan ennen kuin sinne pääsi junalla yön yli tai saman päivän kuluessa. Tällaisia Egyptin nähtävyyksiin tyytyneitä olivat ilmeisesti 1761–1762 Petter Forsskål; 1868 Harald Furuhejm; 1871–1874 Waldemar Becker; 1877 Herman Frithiof Antell; Suezin kanavaa purjehtineet amiraali Kraemer ja tutkimusmatkailija Nordenskiöld; 1893 ja 1896–1897 Konni Ziliacus; 1902/1903 saksalainen, 20.12.1918 Suomen kansalaiseksi tullut (Adolph) Hermann Friedmann; 1903/1907 Hugo Standertskjöld; 1907 Theodor Schvindt ja Hiekan toisella matkalla mukana olleet asessori Evert Tähtkää, Hägglundin pariskunta, Helmi Vallenius sekä Enqvistin taiteilijapariskunta; 1909 ja 1911 Axel (Akseli) Gallén (myöh. Gallén-Kallela) perheineen; 1910 Gunnar Landtman ja Allan Staffans; 1911 Hiekan kolmannella matkalla mukana ollut Aatu Vasama; 1911/1912 Väinö Niilo Vähäkallio (16.6.1886-20.3.1959); 1919 Juho Torvelainen ja Durchman; 1925 Hanna Regnell (kirj. ja myöh. Rauta)...

Joskus Egyptin-kävijöistä on niin vähän tietoa, että on syytä epäillä heidän mahdollisesti käyneen myös Palestiinan puolella. Suomalaisia merimiehiä kuoli ruttoon Aleksandriassa 1825–1826. Georg Edvard von Alfthanin kerrottiin matkustaneen merimies Simo Eskolan kanssa 1890 Egyptistä Jerusalemin kautta Turkkiin, mutta tästä ei löydy mainintaa hänen matkakirjassaan ”Afrikanska reseminnen”, jonka mukaan matkalaiset suuntasivat Port Saidista kumpikin omaa tietään suoraan Eurooppaan. Muista Egyptissä oleskelleista olisi syytä vielä tarkistaa, kävivätkö he sittenkin myös Jerusalemissa: 1894/1895 (Paul Bernhard) Werner von Hausen (29.10.1870-12.7.1951) ja eläintieteellisen tutkimusmatkan Punaisellemerelle tehnyt (Kaarlo) Mainio Levander (1.11.1867-7.12.1943); 1898 Henrik Emil Borgström (5.6.1873-19.11.1907); 1902 Hugo Lund (1872-1915); 1905 Johannes (John) Mikael Granit (27.7.1869-12.5.1973); 1911 Sigrid Schauman (24.12.1877-22.2.1979); 1921 Väinö Pekkala; 1911 alkaen ainakin 1923 saakka Port Saidissa oleskelleet ja tyttökoulua pitäneet kolme (s. 31) suomalaisnaista, joista Haahti mainitsee nimeltä vain Anna Eklundin (s. 20-27) ja neiti Östenssonin (s. 45); konsuli Ture Alarik Holmberg (23.1.1886-19.3.1976) vaimoineen; 1924 ja 1928 (Uno) Rafael Esaias Forss (10.10.1891-1956); 1928 Keski-Suomen entinen päätoimittaja (Väinö) Sakari Castrén (8.11.1873-30.1.1948)...

Suomenjuutalaisia, joilla ei ollut Suomen kansalaisuutta

Ensimmäiset juutalaiset saivat Suomen kansalaisuuden vasta vuonna 1918, joten 1906 Jerusalemiin siirtynyt ja siellä 10.2.1916 kuollut Helsingin rabbi (1862–1875) Naftali Dov Amsterdam (1832–1916)

vaimoineen eivät olleet suomalaisia (Edelmann 1). Ensimmäisiin suomenjuutalaisiin Jerusalemin-kävijöihin lukeutuvat Hilja Haahdin nimettöminä mainitsemat helsinkiläiset ylioppilasneitokset vuonna 1923. Toisen heistä täytyi olla Jeanne Drisin, joka muisteli lähteneensä matkaansa vasta joulukuussa 1923 (Haahdin kirja ilmestyi vielä saman vuoden puolella), mutta suomenjuutalaista siirtolaisuutta tutkinut Meliza Amity on todennut tämän ajoituksissa muitakin virheitä ja kasvattipojan viisivuotissyntymäpäivän vietosta päätellen Drisin matkusti ensi kertaa Palestiinaan joulukuussa 1922. Amityn ansiosta tiedämme, että toisen täytyi olla Strascheffskyn sisaruksia, joilta on säilynyt matkapäiväkirja. Samoihin aikoihin Palestiinaan matkusti Suomessa syntynyt Lea **Rubinstein** (myöh. Livni, 4.2.1895-4.2.1998), joka avioitui Jaffassa 17.7.1921, mutta ei ehtinyt milloinkaan saada Suomen kansalaisuutta. Vuonna 1934 Palestiinaan siirtyi Salomon **Gurovitsch** (6.7.1913-30.7.1989), Saulin veli, joka erosi Viipurin suomalaisesta lyseosta kesken 7. luokan vuonna 1933 ja kuoli Israelissa, mutta ei kuitenkaan liene ollut Suomen kansalainen. Häntä seurasi ilmeisesti tammikuussa 1935 hänen niin ikään Israelissa kuollut vaimonsa Mirjam **Gurovitsch** (5.2.1904-1.6.1966), joka oli tullut Suomen kansalaiseksi 21.11.1918 jälkeen ja ilmeisesti matkusti Suomen passilla (Israelin valtionarkisto GL-47972/104), vaikka menetti kansalaisuutensa avioliiton myötä. Myös (Sachne) Alexander **Mordchelewitsch** (myöh. Maimon) oli niitä harvoja Suomessa syntyneitä juutalaisia, jotka matkustivat Palestiinaan (1936) kansalaisuutta vailla oleville myönnettyillä ns. Nansenin-passeilla (nykyisin puhuttaisiin muukalaispasseista); hänestä tuli Suomen kansalainen vasta 9.8.1939, Suomeen palattuaan. Eliezer **Beilinson** (1906-5.7.1989) tuli ylioppilaaksi 1935, muutti Palestiinaan ja kuoli Israelissa, mutta hänen eronnut vaimonsa Ida **Beilinson** (1.6.1898-3.9.1959), joka oli Lea ja David Rubinsteinin sisko, sekä lapsensa Jakob **Beilinson** (16.6.1937-?) palasivat Suomeen 21.11.1936 ”sairauden” vuoksi (kyseessä oli kuitenkin vain raskaus, sillä poika Meijer syntyi 29.12.1936); heistä tuli Suomen kansalaisia vasta 4.10.1944. Charlotta **Sarsowsky** (myöh. Ottolenghi, 1903-17.9.1986) oli tullut Suomen kansalaiseksi 21.11.1918, mutta menettänyt kansalaisuutensa avioiduttuaan 1926 mennessä italialaisen Glassin kanssa ja muutettuaan Suomesta ennen kuin päätyi Palestiinaan.

Puuttuvia tietoja

- milloin kuolivat Alexander Sandström (syyskuussa 1918), Ulla Karin Margareta Creutz, Johan Oskar Puutula (keväällä 1918), (Aune) Rauha Kyllikki Moisio (1997) ja monet Israeliin jääneet suomenjuutalaiset?
- milloin syntyivät ja kuolivat Väinö Samuel Juntto, Väinö Tiilikainen, Urho Sarajas, Reino Saarnio sekä herrat Nordberg ja Rautiainen, jotka kaikki kävivät Palestiinassa 1935 Suomen Joutsenen mukana?
- milloin tarkalleen saapuivat ensi kertaa Jerusalemiin seuraavat henkilöt: 1908 (?) Juva ja Uotila (vrt. helmik. Svanberg-Petrell), 1922 Himberg (vrt. jouluk. Drisin), 1923 Launis ja Palander (vrt. 14.3. Hahti), 1925 Stenius ja Nemeschansky-Kotschack (vrt. maalisk. Rautaset-Hillilä-Salo), 1926 Bukantz (vrt. kesällä Pöysti), 1928 Närhi (vrt. 24.3. mennessä Tarkkanen), 1929 Casulkin (vrt. maalisk. Päivänsalo-Helanderit) ja Osonen (vrt. 18.4. jälkeen Lujanen ja 15.8. Gulin-Gyllenberg) sekä 1932–1936 monet suomenjuutalaiset?
- seurasivatko Lyyli Maria Närhi 1928, Tanja/Tatjana Nemeschansky 1932 tai Hanna Rubinstein 1933 aviomiestään ja Sauramo Saarisalo (7.5.1927-25.4.1948) 1928–1932 vanhempiaan? Aapeli Saarisalon muistelmista ja elämäkerroista ei selviä myöskään, seurasiko hänen poikansa vanhempiaan Palestiinaan vuonna 1928 tai sen jälkeen. Myös muilla on saattanut olla mukanaan perheenjäseniä, joita ei ole mainittu matkakertomuksissa tai matrikkeleissa.
- vrt. sanoma/aikakausilehdet, Ulkoasiainministeriön arkisto, maakunta-arkistot ja eräät yksityisarkistot!

Lähteitä

Yksittäisiin henkilöihin, perheisiin tai seurueisiin keskittyvien muistelmien, elämäkertojen, opinnäytteiden tai artikkelien ohella on julkaistu muutamia yleisluonteisempia kuvauksia (sisältäen jopa bibliografioita) varhaisimmista suomalaisista Palestiinan-kävijöistä:

Amity, Meliza: <http://www.amitys.com/webtrees/index.php?ctype=gedcom&ged=Gedcom.ged>

Edelmann, Moshe: Kertomus kolmesta Helsingin seurakunnan rabbista (HaKehila 1-3/2006)

Karttunen, Klaus: Mooseksen kirjoista kungfutselaisuuden klassikoihin ja Jerusalemista Siperian tundralle, Aasian-tutkimuksen vaiheet Suomessa (Suomen Itämaisen Seuran suomenkielisiä julkaisuja 38/2011)

Saarisalo, Aapeli: Vapahtajan kotijärveltä – matkakuvia ja tutkielmia Kinneretin järveltä ja Kuolleelta mereltä (1953)

Suomen Sukututkimusseuran tietokanta "Men Who Didn't Report for Military Service Without Reason":
<http://www.genealogia.fi/hakem/aek-ael/indexe.htm>

Torvinen, Taimi: Kadimah (1989)

Visuri, Osmo: Ylös Jerusalemiin (1971)

Lisäksi tietoja on kerätty Kansallisbibliografiasta, Aikalaiskirjasta 1920, muista Kuka kukin on -kirjoista, Kuka kukin oli -sivustolta, erinäisistä koulu- ja ammattimatrikkeleista sekä edellä kunkin henkilön tai ryhmän kohdalla mainitusta erityiskirjallisuudesta ja Helsingin yliopiston kirjastossa säilytettävistä opinnäytteistä.

Arkistolähteistä on käytetty Kansallisarkistossa säilytettäviä Sisäasiainministeriön ulkomaalaistoimiston kortistoa, kansalaisuusanomuksia, Helsingin poliisilaitoksen passitoimiston ja Malmin nimismiespiirin luetteloita esteettömyystodistuksista sekä yksityisarkistoja, SKS:n Kirjallisuusarkiston kokoelmia yms.

Eryyisen suuri apu on kuitenkin ollut tiedusteluihini ystävällisesti vastanneista asiantuntijoista, jotka ovat kukin omalta osaltaan auttaneet eteenpäin arvokkaiden lähteiden ja lisätietojen pariin: Professorit Jyrki Knuutila (jyrki.knuutila@helsinki.fi) ja Klaus Karttunen (klaus.karttunen@helsinki.fi), Harry Halén (harry.halen@helsinki.fi), Lilli Kojo (Siirtolaisuusinstituutti, info@migrationinstitute.fi), Heljä Strömberg (Suomen elinkeinoelämän keskusarkisto, helja.stromberg@elka.fi), Liisa Rantala (Hiekan taidemuseo, kustaa@hiekanaidemuseo.fi), Tarja Soiniola (Suomalaisen kirjallisuuden seura, kirjallisuusarkisto@finlit.fi), Varpu Mattlar (Helander-kodit, varpu.mattlar@ilmarihelanderinvanhustensaatio.fi), Juha Rauhamäki (Suomen Lähetysseura, juha.rauhamaki@suomenlahetykseura.fi), Merja Jokela (Tampereen ev.-lut. seurakuntayhtymä, merja.p.jokela@evl.fi), Helena Vilensky (Israelin valtionarkisto, reading_hall@archives.gol.il), Simo Muir (simo.muir@helsinki.fi), Meliza Amity (meliza@amitys.com), Visa Auvinen (Suomen Joutsenen valtameripurjehtijain perinneyhdistys, visa.auvinen@luukku.com), Marja-Liisa Suopanki (John Nurmisen säätiö, marsa.suopanki@elisanet.fi) ja Mari Jalava (Uudenkaupungin museo, mari.jalava@uusikaupunki.fi).

Tämän tutkimuksen myötä kertynyt tarkempi aineisto – kolme mapillista muistiinpanoja, kopioita ja valokuvia – on vapaasti käytettävissä, mikäli joku on kiinnostunut sen hyödyntämisestä artikkeleihin tai opinnäytteisiin. En vielä itse tiedä, ehdinkö kirjoittamaan aiheesta enempää, vaikka kiinnostusta yhä olisi.

Antero Leitzinger (Kytösuontie 8 D 47, 00300 Helsinki, leitzinger@welho.com) **19.7.2013**